

Удосконалення якості вищої освіти на основі синергії рейтингування і акредитації

Володимир Луговий

*(за результатами спільних досліджень
з О. Слюсаренко і Ж. Талановою)*

14 грудня 2023 р.

НАПН України

ІНСТИТУТ
ВИЩОЇ ОСВІТИ
НАПН УКРАЇНИ

Funded by
the European Union

Два виміри і дві стратегії розвитку ЄПВО

(Болонська декларація і міністерські комюніке,
1999-2020 рр. і до 2030 р.)

1. Сумісність і порівнюваність (стратегія-1)

(«*compatibility and comparability*»)

- Забезпечення мінімально достатньої якості
- Акредитація
- ESG (колективна справа країн)
- Істотний прогрес (С.Квіт, М.Винницький, А.Бутенко, Ю.Рашкевич)

2. Конкурентоспроможність і привабливість (стратегія-2)

(«*competitiveness and attractiveness*»)

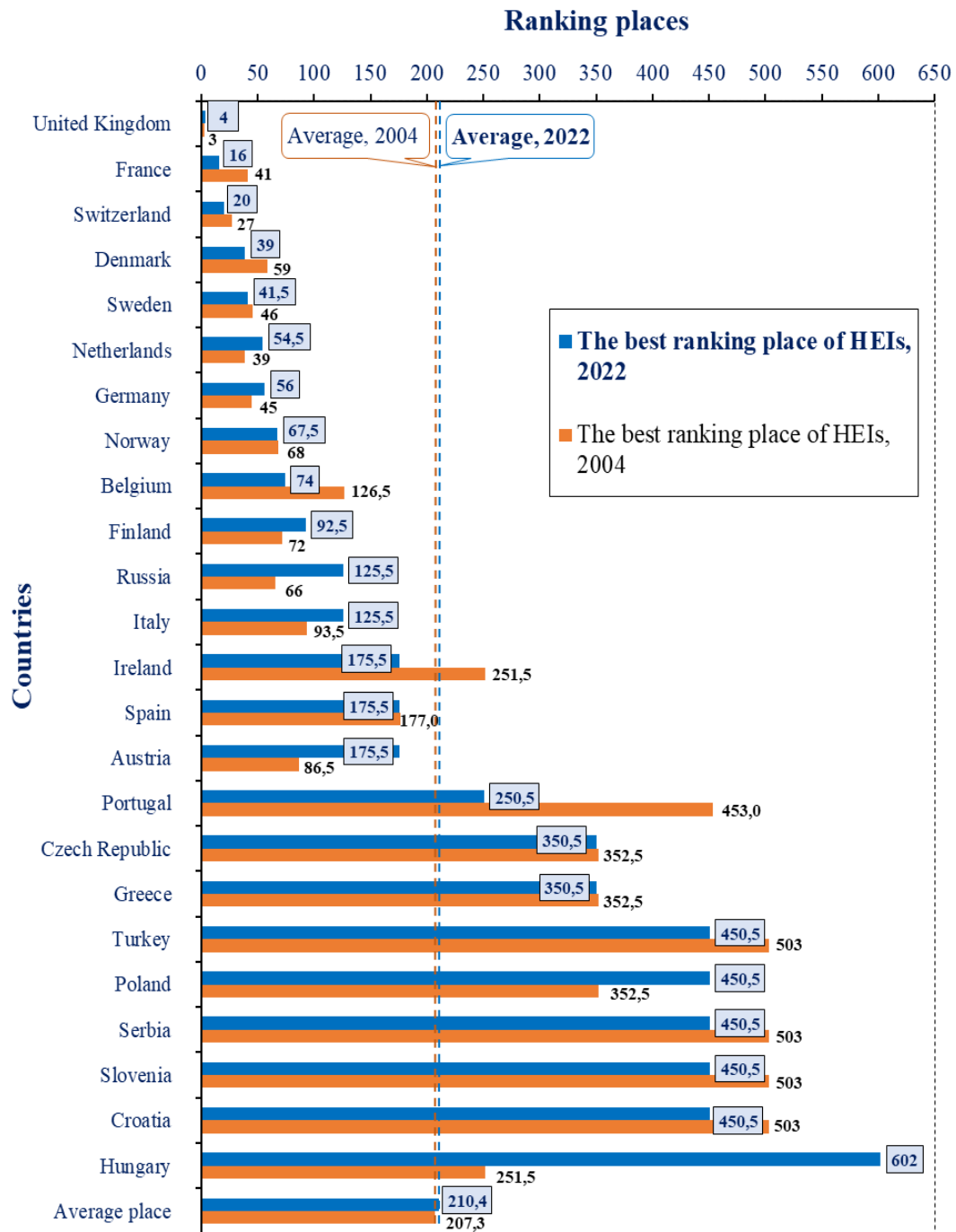
- Досягнення максимально досконалої якості
- Рейтингування
- ? (справа окремих прогресивно свідомих країн)
- Загальна стагнація

Рейтингові досягнення країн ЄПВО у 2022 і 2004 рр.

(за Shanghai Ranking із сталою методологією)

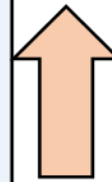
Прогрес провідних країн

Стагнація у цілому

Два рівня і два призначення «якості»

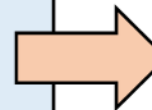
Максимально досконала якість
(найвища якість)

Для розвитку,
творення майбутнього
(competitiveness &
attractiveness)

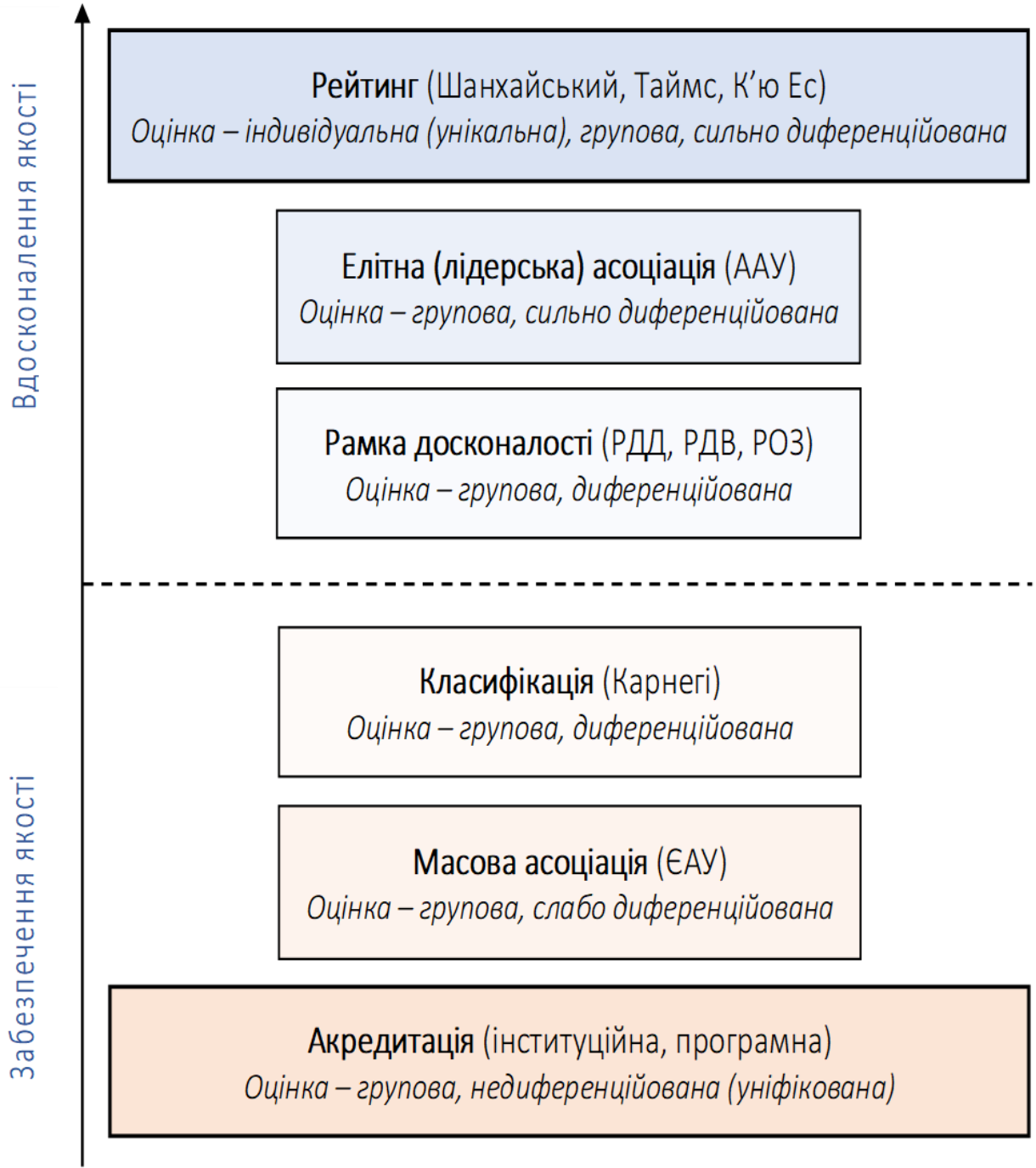
& / VS

Мінімально достатня якість
(порогова, базова якість)

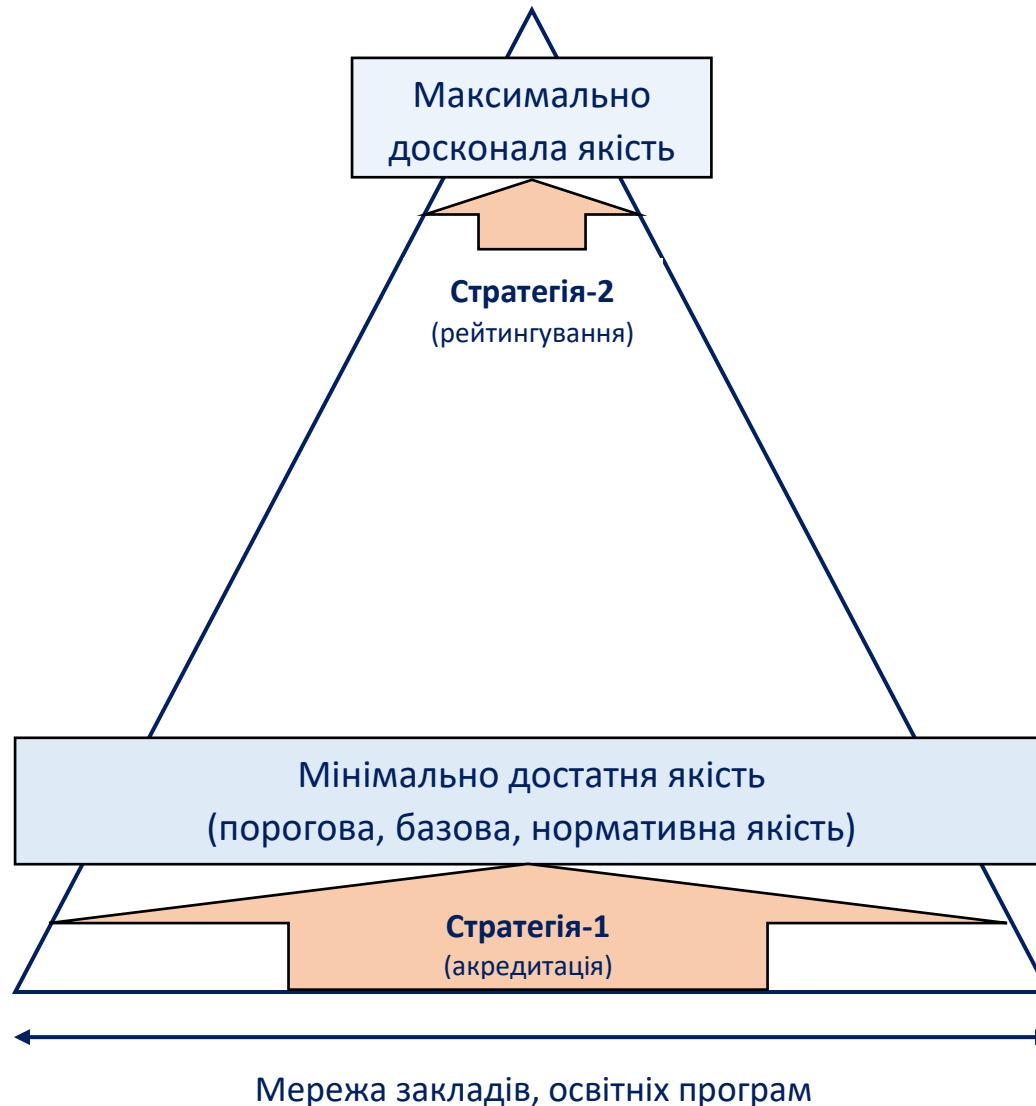

Для визнання,
використання у сучасній
практиці
(compatibility and
comparability)

**Ієрархія
механізмів
оцінювання
якості вищої
освіти:
світова
практика**

Стратегії-1,-2 розвитку вищої освіти, базовані на акредитації і рейтингуванні

Зони рейтингування і акредитації у визначенні університетської досконалості

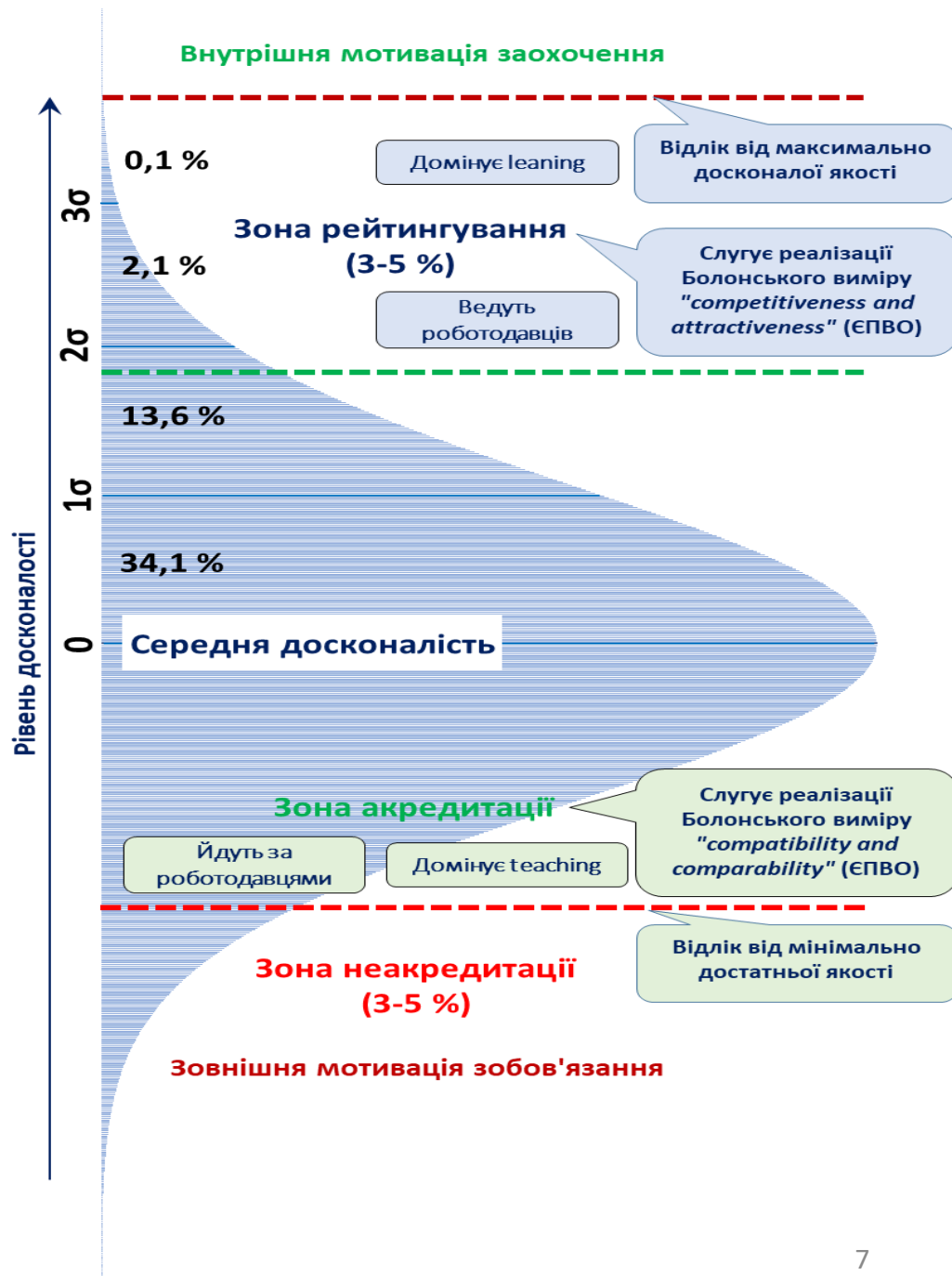
Зона рейтингування
кардинально відрізняється
від зони акредитації:
перенос методів однієї зони
в другу неможливий

Рейтингування і акредитація
рівно необхідні та
взаємо доповняльні

Заклади-лідери

Пересічні (масові) заклади

Заклади-аутсайтери

Університети і рейтинги у світі

Понад 31 тис. ЗВО

Багато рейтингів, серед глобальних з них найбільш поширені і впливові та визнані українським Урядом три:

Shanghai Ranking (ShR)

THE World University Rankings (THE)

QS World University Rankings (QS)

З них найбільш досконалий ShR

ЗАТВЕРДЖЕНО

розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 14 березня 2018 р. № 154-р

ПЕРЕЛІК

**світових рейтингів університетів для визначення особливої
категорії іноземців та осіб без громадянства, які претендують
на працевлаштування в Україні**

Академічний рейтинг університетів світу (“Шанхайський”) - Academic Ranking of World Universities (ARWU)

Рейтинг університетів світу за версією “Таймс” - Times Higher Education World University Rankings

Рейтинг університетів світу “К’ю Ес” - QS (Quacquarelli Symonds Ltd) World University Rankings

Методологія ShR (ARWU)

Ключові характеристики:

- об'єктивний
- валідний (місійно відповідний)
- прозорий
- мінімізація критеріїв/індикаторів
- висока роздільна здатність

Компетентнісно-змістово-результатний підхід до формування критеріально-індикаторної бази:

№	Роки	Alumni	Award	HiCi	N&S	PUB	PCP
1.	2004	Un. of Cambridge	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	California In. of Technology
2.	2005-2021	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	California In. of Technology
3.	2022	Harvard Un.	Princeton Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	California In. of Technology
4.	2023	Harvard Un.	Princeton Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	Harvard Un.	California In. of Technology

Виклик для України: ShR не бачить Україну з-поміж 63 країн/територій світу, що в ARWU, та серед 104 країн/територій за 55 академічними предметами, що в GRAS

Критеріально-індикаторна база ShR (ARWU)

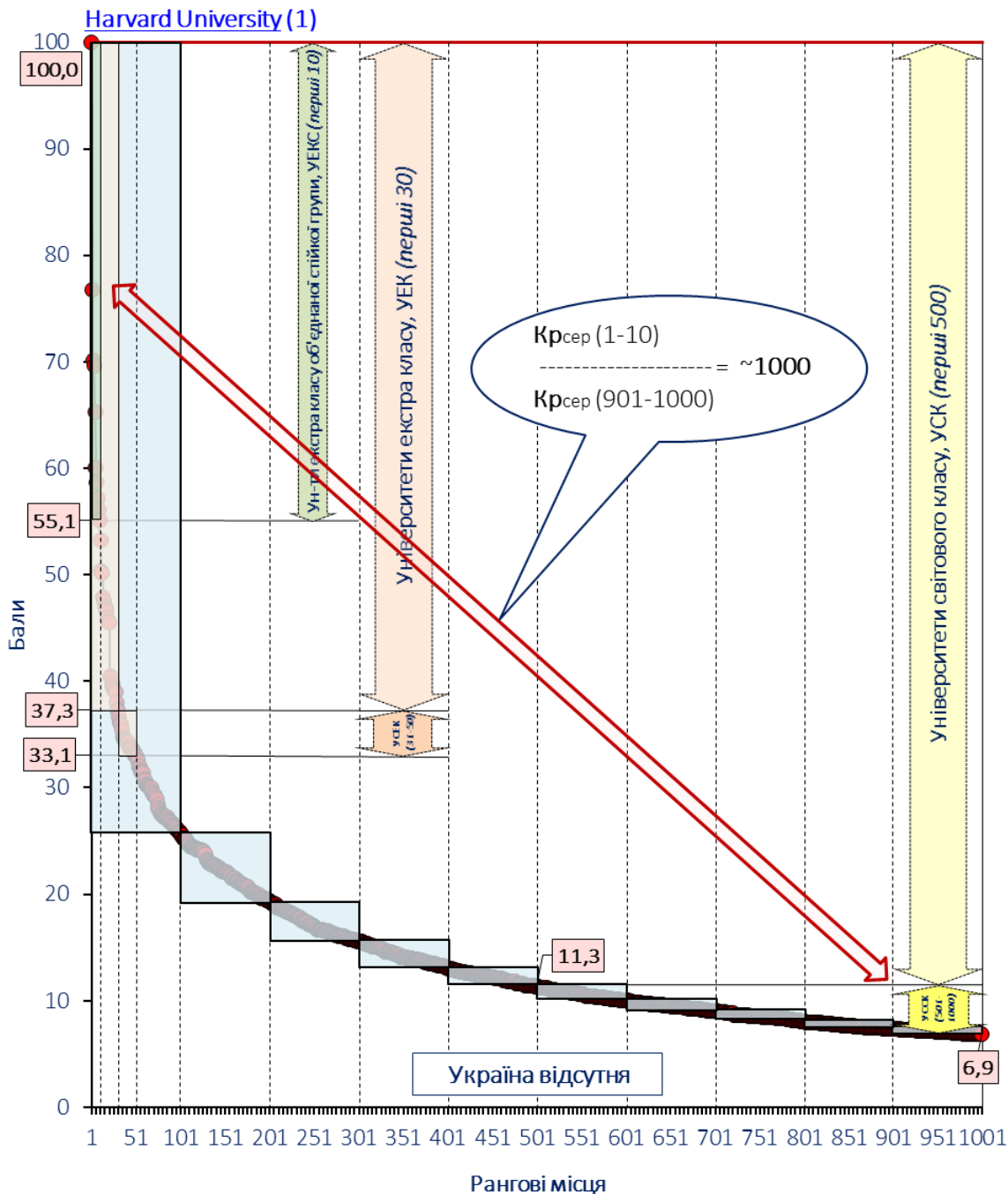
№	Критерій	Індикатор	Позначення	Вага
1	2	3	4	5
1	Якість освіти	Випускники – лауреати Нобелівської і Філдсовської премій Випускники (нагороди)	Alumni	10 %
2	Якість викладачів	Викладачі – лауреати Нобелівської і Філдсовської премій Викладачі (нагороди)	Award	20 %
		Дослідники з високим рівнем цитування Дослідники (цитування)	HiCi	20 %
3	Якість досліджень	Статті, опубліковані у виданнях «Природа» і «Наука» Статті (Природа і Наука)	N&S	20 %
		Статті, що індексуються в розширеному Індексі наукового цитування та Індексі цитування із соціальних наук Публікації (цитування)	PUB	20 %
4	Персональна продуктивність	Персональна академічна продуктивність. Продуктивність персоналу	PCP	10 %

Робота загальної версії ShR (ARWU) 2022 р.: розподіл 1000 ЗВО

Примітка: середня рейтингова крутизна ($K_{p_{сер}}$) для перших 10 місць ShR (ARWU) майже в 1000 раз перевищує цю характеристику для останніх 100 позицій (901-1000)

(Дія закону зростання крутизни університетського сходження до вершини досконалості)

Для просування потрібне випереджальне вдосконалення

Методологія галузевої версії ShR (GRAS)

Ключові характеристики:

- 55 академічних предметів
- мінімізована кількість (4-5) і вага індикаторів адаптовані до предметів

Домінує компетентнісно-змістовий підхід до формування критеріально-індикаторної бази:

Q1 – кількість публікацій у впливових журналах (55 предметів)

CNCI – нормалізований імпаکت цитування публікацій (55 предметів)

IC – частка спільних із зарубіжними вченими публікацій (55 предметів)

Top – кількість публікацій у топових журналах (55 предметів)

Award – кількість викладачів, які мають значимі нагороди (29 предметів)

Гарвардський університет має першість за **11** предметами

У 2017 р. за предметом «Математика» **КНУ ім. Т. Шевченка** був у групі 401-500

Критика ShR

1. Не враховує якість процесу викладання

(але «досконалість» викладання щонайперше визначається досконалістю змісту предмету та кваліфікації викладачів)

2. Не ранжирує мистецькі, окремі гуманітарні (релігійні тощо) заклади та академічні предмети

(але не є головними у прогресі людства)

3. Мотивує до укрупнення (злиття) закладів

(скаржилася Франція, але зрештою радикально укрупнила 22 університети світового класу (у топ-500), тепер їх 18, але за університетськими досягненнями з 11-ї стала 3-ю країною світу після США і СК)

Методологія THE

Результатно-процесуально-репутаційний підхід

Після розширення індикаторної бази у THE серед 17 індикаторів:

- 7 мають вагу від 2,0 до 2,5 %,
- 7 – від 4,5 до 5,5 %,
- 3 – від 15 до 18 %.

Тобто вага індикаторів відрізняється до 9 раз, при цьому домінують меншоварті індикатори.

THE 2024: 1,9 тис. ЗВО із 108 країн/територій

Українські ЗВО у THE 2024

№	Назва ЗВО	Місце (1,9 тис. ЗВО)	Присутність у 11 предметних галузях, раз	Кращі місця у предметних галузях, раз
1	2	3	4	5
1	Sumy State University	450,5	4	4
2	Lviv Polytechnic National University	700,5	5	1
3	Kharkiv National University of Radio Electronics	1100,5	2	-
4	Ivan Franko National University of Lviv	1350,5	1	-
5	Kharkiv Aviation Institute	1350,5	2	-
6	National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»	1350,5	4	-
7	National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"	1350,5	4	-
8	Oles Honchar Dnipro National University	1350,5	2	-
9	Taras Shevchenko National University of Kyiv	1350,5	9	4
10	V. N. Karazin Kharkiv National University	1350,5	2	-
11	Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University	1350,5	2	-
12	National Aviation University	1702,5	2	-
13	National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine	1702,5	3	-
14	Uzhhorod National University	1702,5	1	15

Критика THE

1. Третина суб'єктивних (репутаційних) індикаторів
2. Завелика кількість, особливо дрібних, індикаторів, які за вагою відрізняються між собою до 9 раз
3. Частина індикаторів має опосередкований з огляду на результати діяльності характер
4. Ігнорує окремі лідерські університети, які не здійснюють бакалаврську підготовку
5. У галузевій версії за предметами ранжирує лише заклади, які у загальній версії.

Методологія QS

Репутаційно-процесуально-результатний підхід

Після розширення індикаторної бази у QS серед 9 індикаторів:

- 5 мають вагу 5 %,
- 4 – від 10 до 30 %.

Тобто вага індикаторів відрізняється до 6 раз, домінують меншоварті індикатори.

QS 2024: 1,5 тис. ЗВО із 104 країн/територій

Українські ЗВО у QS 2024

№	Назва ЗВО	Місце QS 2024	Місце QS 2023
1	2	3	4
1	Taras Shevchenko National University of Kyiv	685,5	675,5
2	V. N. Karazin Kharkiv National University	695,5	545,5
3	National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"	735,5	725,5
4	National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»	925,5	675,5
5	Lviv Polytechnic National University	975,5	900,5
6	Sumy State University	975,5	900,5
7	National University of Kyiv-Mohyla Academy	1100,5	1100,5
8	Odessa National Mechnickov University	1100,5	1100,5
9	Ivan Franko National University of Lviv	1300,5	1100,5
10	Kharkiv National University of Radio Electronics	1300,5	1100,5
11	National University of Life and Environmental sciences of Ukraine	1300,5	1300,5
Середнє місце		1008,7	920,5

Критика QS

1. Майже половину суб'єктивних (репутаційних) індикаторів
2. Забагато індикаторів, які за вагою відрізняються між собою до 6 раз
3. Частина індикаторів має опосередкований з огляду на результати діяльності характер
4. Як і THE, не розглядає ряд потужних невеликих профільних університетів (США), які не здійснюють бакалаврську підготовку, або занижує (через репутацію) новостворені університети-лідери (Франція, Казахстан тощо)

Провідні світові університетські рейтинги: розбіжність оцінювання

Розбіжність у складі перших закладів і країн.

В Україні: ShR – відсутні, THE – СумДУ (450,5), QS – КНУ ім. Т. Шевченка (585,5)

Порівнювані країни, рейтинг	Населення	ВВП, ПКС	Топ-100	Топ-500	Топ-1000	Топ-1500
США/СК, THE 2024	5,0	7,0	3,3	2,0	1,7	1,6
США/СК, QS 2024			1,6	1,7	1,8	2,2
США/СК, ARWU 2023			4,8	3,1	2,9	-
Україна/Казахстан, QS 2024	1,9	0,89	-	0	0,46	0,52

Насправді, результат має залежати від університету, а не від рейтингу
Відтак, проблема методології і рейтингування рейтингів: ShR, THE, QS

Місійний підхід до методології університетських рейтингів (в основі місія: рейтингу, університету, топ-університету)

Місія рейтингу – виявляти топову досконалість

Досконалість (університету) – міра відповідності діяльності університету його місії

Місія університету – надавати вищу освіту, базовану на дослідженнях, інноваціях/творчості (звідси: «науково-педагогічні» (!) працівники)

Місія топового університету (університету-лідера) – надавати вищу освіту найвищій складності, базовану на передових інтенсивних дослідженнях, інноваціях/творчості

Критеріально-індикаторна база рейтингу – для визначення топової досконалості:

- не довільно вводиться, а доказово виводиться
- має слугувати ефективним орієнтиром розвитку
- чим більше репутації в рейтингу, тим менша репутація його

Вища освіта найвищої складності (що означає?)

МСКО 2011

Складність – ключова характеристика освітніх програм і відповідних кваліфікацій ВО:

- Докторські
- Магістерські ...

Класифікація Карнегі 2021

- Докторські університети (з дуже інтенсивними дослідженнями; з інтенсивними дослідженнями)
- Магістерські університети і коледжі
- Бакалаврські ...

Склад здобувачів освітніх програм Гарвардського університету (1-го за ShR)

- Постдокторських – 6 тис.
- Докторських – 7 тис.
- Магістерських – 7 тис.
- Бакалаврських – 7 тис.

(Асоціатами, тобто молодшими бакалаврами Гарвард не переймається)

Чому не європейський U-Multirank та українські рейтинги?

U-Multirank і всі українські рейтинги (Топ-200 Україна, Консолідований тощо) мають серйозні проблеми з об'єктивністю, валідністю, надійністю, зрозумілістю, диференціальною здатністю, критеріально-індикаторною базою, логічністю результатів.

Відтак, не користуються фаховою довірою, не застосовуються для управлінських рішень, не рекомендуються для стратегічного розвитку.

Критичний аналіз цих рейтингів можна знайти за посиланнями:

Університети і лідерство, 2020, № 2. <http://surl.li/nmixm>

Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія.
<http://surl.li/осурpg>

Розвиток в Україні культури, політики, стратегії університетського рейтингування

1. Утвердження в Україні культури, політики, стратегії рейтингування непомірно затягнулося з огляду і на тривалість Болонського процесу (з 1999 р.), і на світовий досвід рейтингування ShR, THE і QS (з 2003 р.)

2. Вочевидь, «летіти далі» з одним акредитаційним крилом малоперспективно, його потрібно синергійно доповнити рейтинговим крилом

Національний рейтинг закладів вищої освіти і Стратегія-2 розвитку вищої освіти в Україні

Створення Національного рейтингу ЗВО необхідне для оцінювання топової якості вітчизняної вищої освіти, профіль якої нині точно невідомий.

Це дасть підстави для формування Стратегії-2 розвитку в Україні вищої освіти найвищої досконалості, зокрема створення університетів світового класу з числа провідних закладів за прикладом інших країн-членів ЄПВО.

Засади створення Національного рейтингу ЗВО (1)

1. В основу має бути покладена методологія ShR, що зокрема передбачає:

- об'єктивність (відсутність суб'єктивних критеріїв/індикаторів, використання баз даних третіх сторін);

- валідність (здатність оцінювати топову якість відповідно до ключових місійних складових топових університетів – вища освіта на найвищих рівнях складності, базована на передових інтенсивних дослідженнях та інноваціях/творчості);

- зрозумілість (мінімізація кількості необхідних і достатніх критеріїв та індикаторів);

- висока диференціальна (роздільна) здатність.

Методологія ShR сприятлива для цифровізації рейтингу, застосування ШІ.

Засади створення Національного рейтингу ЗВО (2)

2. Унормовання законом.

3. Адміністрування незалежним державним органом – Національним агентством з відповідним фінансуванням, сумірним з видатками на акредитацію.

4. Науково-методичний супровід (консультування) НАПН України, її Інститутом вищої освіти.

5. Щорічне затвердження МОН України результатів рейтингування для офіційного використання.

Створення елітної Асоціації українських університетів (АУУ), оптимізація мережі ЗВО

1. Для формування національної політики, стратегії, культури розвитку ЗВО-лідерів важливо утворити елітну Асоціацію українських університетів на кшталт Асоціації американських університетів (AAU).
2. До складу доцільно включити ЗВО, які за ShR, THE, QS посіли місце у групі топ-1000. Це 6 університетів: 1 сумський, 1 львівський, 2 київських і 2 харківських.
3. Закладам АУУ має надаватися потужна цільова державна і суспільна підтримка у подальшому розвитку, забезпечена їх широка автономія.
4. Мережу інших ЗВО слід оптимізувати шляхом їх укрупнення.

Реалізація Плану відновлення України

1. Створення в Україні глобально конкурентоспроможних університетів-лідерів сприятиме ефективному повоєнному відновленню України на інноваційній основі.

Корисні джерела

1. Ряд публікацій В. Лугового, О. Слюсаренко і Ж. Таланової в е-журналі ІВО НАПН України «Університети і лідерство» (УіЛ) 2018-2023 рр.:

- **Закон зростання крутизни** університетського сходження до вершини досконалості. УіЛ, 15, 2023;
- **Складна активність & селективна асоціативність**: ефективність елітного асоціювання університетів. УіЛ, 14, 2022;
- **Концентрація та комунікація** в моделі і стратегії розвитку університетів-лідерів. УіЛ, 13, 2022;
- **Дві стратегії** розвитку вищої освіти: якої бракує Україні? УіЛ, 12, 2021;
- **Розвиток університетського** дослідницького потенціалу як основи конкурентоспроможної якості вищої освіти в США: досвід для України. УіЛ, 11, 2021;
- **Рейтинговий розподіл** та формульне фінансування українських університетів: проблема суб'єктивізму і недовіри. УіЛ, 10, 2020;
- **Сучасність і надсучасність** – критерій якості вищої освіти. УіЛ, 7, 2019;
- **Від акредитації до рейтингу** (функціонування VS розвиток). УіЛ, 6, 2018.

2. Lugovyi, V., Slyusarenko, O. & Talanova, Zh. (2022). **Two dimensions** of the Bologna Process: the problem of quality in each of them. Education: Modern Discourses, 5, 128-141. <http://surl.li/nmjwh>

3. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. **Париж-стратегія & Пекін-стратегія** розвитку університетського лідерства у 2003-2021 роках: досвід для України. *Шляхи розвитку закладів вищої освіти в новій соціальній реальності: монографія* / П. М. Куліков, М. З. Згуровський, В. І. Луговий та ін. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 244 с. С. 40-50.

4. Слюсаренко, О. (2015). **Розвиток найвищого** університетського потенціалу в умовах глобалізації: монографія. Київ: Пріоритети.

5. Таланова, Ж. (2010). **Докторська підготовка** у світі та Україні: монографія. Київ: Міленіум.

Ваші запитання?